

Všichni toužíme po tom, aby nebylo válek, aby spory mezi národy nerozhodovala hrubá moc hmotná, nýbrž tvořivost Ducha, pravda Myšlenky, mravní Řád, Právo a Zákon.

Ale právě ti, kdož upřímně baží po příští této říše Ducha, musí být na stráži a musí ze všech sil připravovatí stezky příští jejího. Duch, Myšlenka, Právo musí být *uskutečňovaný* vždy a všude námi lidmi; my musíme do služeb jejich dáti své životy a nejen dáti je do jejich služeb: po případě *dovéstí položili je i za ně. Byli připraveni jest všecko*, praví Hamlet; to platí zvláště pro vojáka, obránce Myšlenky, Ducha, Pravdy, který dal do jejich služby svou sílu, svůj život, svou smrt.

Zatím v době, kdy Myšlenka zápasí těžce v tvrdém světě skutečností o své vtělení, o své *uskutečnění*, buďte jejimi rytíři vždy připravenými, vždy pohotovými.

Postavte svou sílu do služeb Ducha, do poddanství Myšlenky: ukázněte ji jimi, zušlechtěte ji jimi; v tu chvíli jste ji i zvětšili!

V tu chvíli jste rytíři Ducha, kteří zakládají vládu jeho na zemi; v tu chvíli jste opravdu nejčestnější živel na světě!

V Praze 29. září 1919.

Bázeň ze života

Před válkou zdávalo se nám, že jest to zjev rakouský — působení rakouského ducha v nás — ta zvláštní bázeň ze života, ze zodpovědnosti, s níž jsi se setkával krok za krokem; ta chabost vůle, vyhýbající se zápasu životnímu a jeho nejistotám, ta láska k zátíši a zápečí. Průměrný Čech, dal-li jsi mu na vybranou, aby byl buď sluhou nebo hokynářem, rozhodl se jistě pro první; dal-li jsi mu na vůli, aby se stal buď úředníkem nebo průmyslníkem, ustanovil se jistě na onom, ne na tomto. Průměrný Čech hledal *cosi stálého*; chtěl mít pevné postavení, jak se říkalo, své jistě na prvního, svou pensí na stáří. Nelákaly ho nikterak vyhlídky na životní boj a možné životní vítězství nebo — ztroskotání. Seděti kdesi v kanceláři, jezdit na úředním šimlu, odklimati si na něm dny, měsíce, léta, živořit bez vlastní iniciativy, automaticky postupovat a došplhat se určitého činu — to byl ideál celé řady mužů mladé inteligence. Ne plný, sporný, nejistý život, kterého si musíš denně znova a znova dobývat, nýbrž jen životní rutina: pažitov, zdání života. Služba stínu: zdáti se něčím a nebýt tím.

Říkali jsme si, že jest to mravní vada, kterou nás nakazilo Rakousko, starý útvar, který žil také z druhé ruky, stínem, setrvačností, odmocněný život, zvětralý, bez jádra a síly.

Dnes máme svůj stát, ale toto podivné mravní otroctví vleče se dále s námi; nemá chuti odloučiti se od nás; zdá se, že bude třeba nových generací na svobodě zrozených, aby od nás odstoupilo. Útok uchazečův o úřady dostupuje, jak slyším, stupně, který ukazuje na mravní epidemii; ne již jednotlivci, ne určité kruhy, celé vrstvy národa jsou posedlé touhou seděti v životním zápečí: proklímají svůj život, ne probouvatí jej.

Nechci věřiti, že jest to nějaký hlubší rys, nějaký stálý znak české duše; spíše jest pravda, že jest to vlastnost získaná, a sice získaná v posledních desetiletích našeho národního života, v neblahé době, *kdy jsme paktovali s Rakouskem*. Vedla

k tomu přirozeně kompromisní politika, která chtěla vyrovnati život národa s životem státu; v době, kdy byly opuštěny dráhy boje a heroismu, měnil se i život jednotlivcův v obchodní výpočet: bez rizika, s nejmenší námahou co nejrychleji dosíci pohodlí co největšího. Ideál životní se zdrobněl a zmalicherněl: životní chytřáctví vítězilo všude — a s ním ruku v ruce šla nevíra v život, bázeň z něho a přímá zbabělost. Jak jinak bylo v letech šedesátých 19. století: v době opovice, odboje, táborů! Každý pátý, ne-li čtvrtý našinec byl tehdy žalařován z politického důvodu; nyní každý pátý, ne-li čtvrtý byl nějakým státním úředníkem, zřizencem, činovníkem. Dědové, otcové, vnuci — jaké by to bylo thema pro velikého romanopisce! Pozvolný rozklad heroického charakteru. Jsme nyní u třetí generace, o níž si vášnivě přeji, aby byla opravdu poslední; po ní puntík a po něm — obrát. Vzestup. Jest nutný; jest otázkou života nebo smrti. Nemůže žiti nový český stát se *starými* lidmi, rozuměj s lidmi staré mentality, starého ústrojí duševního a povahového. Člověk, který nemá víry v život, který nedovede svůj život tvořiti stále znova a znova, vysekati si jej z nebezpečí a nejistot denně, nemůže mít v něm onačejšího místa; nemůže být v něm zejména úředníkem, velitelem, učitelem, vychovatelem.

Bázeň ze života kuklí se, zdá se mi, někdy i ve tvary a snahy velmi ušlechtilé, zdánlivě vědecké a nevývratné. Čtl jsem nedávno článek Matka a dítě od autora, jehož si vážím; nejmenuji-li ho zde, jest to proto, že rozpor mezi ním a mnou není ani mentem osobní, nýbrž jen zásadní, a spíše než protestem jest námitkou nebo upozorněním na moment, který byl tuším přehlédnut. V oně stati maluje autor černými, ale pravdivými barvami utrpení dětí, které se rodí z rodičů biologicky necenných nebo méněcenných, z churavců, lidí nevyhlášených, zatížených, porušených a nehodnotných; za chvíli rozkoše svých rodičů platí dítě svým lžiživotem, strádáním a utrpením, jehož konce není možno dohlédnouti. A článek burecuje svědomí rodičů, pocit mravní zodpovědnosti v nich s naléhavou výmluvností: v říši opravdové svobody ne každý bude smětli ploditi děti jakékoli po své libosti bez omezení; neboť vedle svobody živých jest i svoboda nenarozených; vedle práv generací živých jsou i práva generací nezrozených a mohou se dostati s oněmi do konfliktu. Potud jest jistě všecko správné: eugenika má jistě právo hájiti budoucnost proti přítomnosti, neboť budoucnost jest cosi většího a světlejšího než přítomnost již proto, že přítomnost jest jen stupněm a prostředkem k ní. A předvídatost vědecká jest něco, co musí být slyšeno v životě: jest to jedna z forem životního sebeuvědomění.

Ale jest otázka, je-li tato předvídatost úplná a zaručuje-li pravdu celou; není-li jen pravdy půl. Každý z vás povšiml si jistě velikých rozdílů tělesných i duševních, jež bývají mezi dětmi těchž rodičů, mezi dětmi vychovanými stejně, za vlády těchž vlivů a poměrů; a povšiml si i skutečnosti, že generace zdravá a biologicky dokonalá zrodí někdy pokolení bédné a ubohé, jako opačně. To napovídá, že zásady výběru jsou jen pravda relativní, že biologie žádá doplnění zásadami z jiné sféry.

Život nebyl by životem, kdyby bylo možno se ho dopočítati; život jest životem jen tehdy, když jest *tvorbou*, a tvorba znamená vždycky odvalu, statečnost, sázku, vůli rizika, nejistotu až do poslední chvíle a především viru v život, důvěru, lásku, oddanost něčemu vyššímu a nadosobnímu, jehož sluhou se cítím.

Kdo ví, nescházely-li právě tyto mravní vlastnosti ploditelům fyzicky zdatným v případech, kdy děti z nich vzniklé jsou nehodnotné, zvrhlé a zrůdné? Kdo ví,

nezabila-li urputná vypočítavost domněle vědecká právě tyto činitele mravní svobody, nevyloučila-li jejich součinnost a není-li potrestána za tento akt nevíry v život? Neboť vědecká předvidavost jako všecko vedle stránek dobrých má a může mít i stránky stinné. Naším předkům, kteří se příštího života nedopočítávali, bylo rozhodně snazší mít viru v život než nám, kdož žijeme vědeckou předvidavostí. Tim nepravím: odhodme ji. Nýbrž: musíme *vedle ní a nad ní* kultivovat ještě hlubší a tajemnější funkci a uvést ji v soulad s ní: *viru v život*. Jest to činitel stejně reálný jako vědecká předvidavost, ne-li reálnější.

Četba pro republikány

Těším se nesmírně z toho, jak v poslední době naši nakladatelé počínají pečovat o výchovu mladé republikánské duše české. Starost o ni přiměla jednoho z nich dokonce k tomu, že přisedlal: do nedávna tiskl jen bibliofilský kaviár, nyní zdemokratičtěl, tiskne pro lid, rozuměj na špatném papíře a za levné ceny: knížka o 178 stránkách stojí maličkost, 7 K 50 h. Jsou to paměti *Marie svobodné paní z Wallersee Moje minulost*, skandalosní kronika posledních Habsburků, císaře Františka Josefa, korunního prince Rudolfa, císařovny Alžběty. Slyším, že knížky jest rozprodáno již přes dvacet tisíc výtisků; jak vidět, zdemokratičtět nemusí být vždycky špatná spekulace. A tak mladí republikáni čeští učí se prohlížeti si zblízka špinavé prádlo a čichati ložnicová miasmata velkých pánů; a denní listy přinášejí z toho úryvky, aby navnadily chuť svého čtenářstva na celek.

Jiný nakladatel, tentokrát venkovský, ohlašuje novou sbírku *Světové romány, knihy slávy a lásky*, kde se slibují čtenářstvu pochoutky tohoto rázu: *Odescalchi, rozená hraběnka Zichy; Milenky Habsburků* (s hojnými ilustracemi), *šlechtic Planitz: Poslední láska korunního prince Rudolfa, též autor: Smrt korunního prince Rudolfa* a j.; a jiný zase sentimentálně pikantní životopis císařovny Alžběty od Kláry Tschudi, který vyšel před lety, nemýlím-li se, v Reklamce.

K tomu všemu jen několik stručných poznámek:

Chceme se ve vědě i literatuře emancipovati od Německa; *tato* německá literatura jest však patrně mimo zákon — snad proto, že není to literatura, nýbrž smetl a splašky. V těch se smějí utápěti naši lidé beztrestně.

Po druhé: V Indii bylo kdysi postaráno o duši každého i nejprostšího člověka vzornou naukou, přístupnou mu podle třídy, uzpůsobenou jeho vědomostem i povolání, ale vždycky čistou a zdravou. U nás nestará se o takové lapálie nikdo; a tak vyvází se mezi lid duševní kořalka ve velkém.

Po třetí: Máme také ministerstvo národní osvěty. Nevidí nebo nechce vidět, že se takovým spekulacím musí čeliti záporně i kladně? Záporně zákazem takových tiskovin. A kladně opatřením laciné a přitom cenné četby pro lid, kterou by *musili* mít v každé vsi v obecní knihovně?

Macharova kampaň

Machar pokračuje v boji o to, čemu se říká amnestie, co jest však vpravdě *noblesa, velkodušnost a spravedlnost*, a má v boji tom sympatie každé duše rovné rostlé.

Naposledy rozlišil ostrou, břitkou linií mezi slabostí Petrovou a zvrhlostí Jidášovou a právem žádá, aby bylo dbáno tohoto rozdílu v národní praxi. Neboť co jiného je spravedlnost, ne-li schopnost rozlišovati?

Vítám články Macharovy, poněvadž ukazují cestu k *vyššímu* pojetí spravedlnosti, než jest *msta*, k té spravedlnosti, která nechce smrti hříšnickovy, nýbrž aby živ byl. Neboť jaká jest to spravedlnost, která chce popravovat? Jaká jest to spravedlnost, která si žádá vraždy? I když někdo v *slabé* chvíli se prohrěší, jest horší než někdo, kdo ve svou *silnou* chvíli nepodleh! A správi se věc tím, že je ztrestán, t. j. pokopen, zlomen a vyvržen; je-li mu znemožněna náprava, t. j. sesílení duše, nabytí statečnosti, získání odvahy?

Myslím, že nic tak nepokojuje a netisní člověka myslitele jako chvilka úvahy o tom, kolik osobní mstivosti, zášti, ukrutnosti plavilo se vždy a plaví se stále ještě pod vlajkou spravedlnosti. Spravedlnost, to znamená stále lidem vybití nejsurovějších osobních pudů. Ale kdežto zločinec vybijí se z těchto pudů otevřeně a s nebezpečím života, fanatik t. zv. spravedlnosti vede si *pokrytecky*, maskuje svou osobní passi vznešenou objektivností, ličenou službou zásadě, obecnosti a jejímu dobru. Jest o to hnusnější, oč jest zbabělejší.

Žijeme v předvečer veliké proměny světové. Řády, na nichž stál tisíciletí svět, povolují, kácejí se, proměňují se, jsou nahrazovány jinými. Soukromé vlastnictví mizí, ustupuje formám kolektivistickým; rodina, výchova, škola, církev hledají nové výrazy svému bytí; síla a odvaha lidská roste a láska a dobrota chce je převýšiti. . . A my zahájili bychom novou éru světové obrody malicherným popravářstvím, honbou na malé darebáky, kteří jsou nejčastěji nešťastníci nebo ubožáci o nic horší svých pronásledovatelů, moralistickým pokrytečtvím, starodávnou justicií, s níž by se svezlo tolik osobní msty, tolik zášti, tolik malodušnosti? Všecko se obrozuje, a my chceme vystačiti tím zděděným pojmem spravedlnosti-msty, za niž by se měl stydět poslední radní z poslední Zlamané Lhoty?

Provinil-li se někdo ze slabosti, nemůže soud nad ním mít jiného smyslu než dáti mu příležitost, aby mohl odčinití, čím se provinil; aby byl uveden ve stav, kdy nebude chtít se již proviňovati. Duše zvrhlé, jidášské jsou ovšem také, a znakem jejich jest právě ne slabost, nýbrž *síla, síla ve zlu*. S těmi a jen s těmi budiž zkoušen lék poslední: lék železa a lék ohně. Ne proto, aby se na nich společnost mstila, ne proto, aby bylo učiněno zadost t. zv. spravedlnosti, nýbrž proto, že žádají si toho samy, ač mají-li býti *vytěčeny*. Spravedlnost buď jest *lék duším* nebo není nic a méně než nic: neřest a maska nejhorších neřestí. Hružovláda francouzské revoluce — abych jmenoval děj nejbližší nám časově i nejpříbuznější nám po stránce ideové — ukázala to nad slunce jasněji. Jest charakteristické pro Francouze, že stále nejsou hotovi s historickým studiem této strašlivé doby. Nejnověji vydává Albert Mathiez svoje *Études Robespierriest*. Píše zcela nové dějiny Hružovlády, tolik nových dokladů vynášá. A tušení Tainovo se potvrzuje. Není nic strašnějšího, než přičichne-li pedant, jehož malá, suchá duše nezná opojení tvořivého, ke krvi; rozběsí se v nejdívovější fantastičnost. Lineál dostává náhle choutky gilotiny. Jaký podivný zákon, jemuž nedovedu se dosti vynadíviti: suchý, střízlivý, vyschlý pedant a malicherník jest v jádře duše vždycky ukrutný; nikdo nezměřil množství zloby a zášti, které se vejde do malé duše! A naopak: lidé nejpřísnější k sobě jak dovedou býti shovívaví k jiným! Jak velkodušní!